بیکاری کماکان برای ایران مسئله است

صندوق بین‌المللی پول در گزارشی با اشاره به وضعیت بیکاری در ایران طی ۲ سال گذشته اعلام کرد این کشور در بهبود وضعیت بیکاری بهبودی نداشته و نسبت به دو سال پیش بیکاری کمی بیش از یک درصد افزایش یافته است. براساس برآوردهای این نهاد بین‌المللی، نرخ بیکاری در ایران که در سال ۲۰۱۴ بالغ بر ۱۰/۶ درصد بوده است در سال ۲۰۱۵ به ۱۰/۸ درصد و در سال ۲۰۱۶ به ۱۱/۲۸ درصد افزایش یافته است. براساس این گزارش، ایران از نظر رده‌بندی کشورهای جهان بر اساس بیکاری در جایگاه ۲۳ قرار گرفته است.

توجه به تولید علم و نوآوری، بخش مهمی از اقتصاد غیرنفتی آینده ایران را شکل خواهد داد

ظرفیت‌های اقتصاد دانش‌بنیان برای ایران

ایران می‌تواند تحقیقات تکنولوژی را در سطح عالی انجام دهد و حتی در بخش‌های نوظهور مانند نانوتک نیز این پتانسیل برای ایران وجود دارد. اما چالش اصلی تجاری‌سازی این دانش است.

● آزاده افتخاری ●
● مترجم ●

ایـران یکی از بالاتریـن نرخ‌های تولید علـم را در جهان دارد. سـرانه فارغ‌التحصیلان رشته‌های مهندسـی در ایران نسبت به جمعیت دومین در جهان اسـت و در سال‌های اخیر ۲ هزار و ۷۰۰ شـرکت دانش‌بنیان به ارزش ۶/۶ میلیارد دلار در ایران بنیان‌گذاری شـده‌اند؛ از همین رو آنکتاد (نهاد توسعه و تجارت سازمان ملل) در گزارشی اعلام کرده است که ایران مهارت‌های علمی و فنی مورد نیاز برای تبدیل شدن به یک بازیگر جهانی را توسـعه داده و می‌تواند فراتر از نفت و گاز در حوزه تجاری‌سازی مهارت‌های علمی گام بردارد. البته آنکتاد توصیه می‌کند ایران سرمایه‌گذاری بیشتری در زمینه نوآوری‌ها انجام دهد تا رقابت موثرتری در اقتصاد جهانی داشته باشد.

از سـال ۲۰۰۵ که آنکتاد آخرین برآورد خود را از سیاست‌های ایران در زمینه علم، تکنولوژی و نوآوری انجام داد، این کشـور یکی از پرشـتاب‌ترین نرخ‌های رشـد در تولید علم را در جهان داشـته و از جایگاه سی و چهارم در جهان به جایگاه شانزدهم از نظر نشـر علمی صعود کرده اسـت. یکی از پرجمعیت‌ترین گروه‌های مهندسـان فارغ‌التحصیل از دانشـگاه‌ها در ایران هسـتند و منابع انسـانی غنی ایران نقش مهمی در تولید علم ایفا می‌کند.

شامیکا سـیریمانه، مدیر بخش لجستیک و تکنولوژی آنکتاد، می‌گوید: «منابع انسانی چشمگیر ایران این کشور را در موقعیتی قرار داده که می‌تواند از فرصت برقراری ارتباط دوباره با اقتصاد جهانی اسـتفاده کند.» او می‌افزاید: «آنکتاد آماده همکاری با ایـران و حمایت از آن در این زمان تاریخی مهم اسـت. نتیجه گزارش‌هـا حاکی از آن اسـت که ایـران می‌توانـد تحقیقات تکنولوژی را در سـطح عالی انجـام دهد و حتی در بخش‌های نوظهور مانند نانوتک نیز این پتانسـیل برای ایران وجود دارد. اما چالش اصلی تجاری‌سازی این دانش است.»

البته تحریم‌هایی که از سال ۱۹۸۰ تصویب شد و از سال ۲۰۰۸ با جدیت و گسـتردگی بیشـتری اعمال شد، دسترسی ایران به منابـع خارجی، تکنولوژی‌ها و بازارها را محدود کرد. با این حال همین تحریم‌ها این کشور را به سوی خودکفایی سوق داد و ایران اکنون یکی از بزرگ‌ترین اقتصادهای منطقه را در اختیار دارد و در غرب آسیا بزرگ‌ترین اقتصادی است که در تولید و صادرات غیرنفتی نیز موفق است.

سورنا ستاری، معاون رئیس‌جمهور، بر این باور است که گزارش آنکتاد تلاشی سـازنده در جهت برآورد سیاسـت‌ها و اقدامات تهران است. او می‌گوید: «این گزارش پیشنهادهایی در زمینه افزایش تاثیرگذاری و استفاده بهینه‌تر از پتانسیل‌های ایران در زمینه تولید علم و فناوری ارائه می‌کند.»

■ تمرکز بر نوآوری

در حالی که تجارت جهانی با کندترین سرعت پس از آغاز رکود مالی در حال رشد است، تجار به دنبال فرصت‌های جدید برای رشد هستند و ایران با اقتصاد ۴۰۰ میلیارد دلاری بازاری جذاب و لوکس برای آن‌هاست. بازاری که ۸۰ میلیون مصرف‌کننده دارد. ایـران از سـال ۲۰۰۵ تاکنـون سیاسـت‌های صحیحی را در زمینه علم، تکنولوژی و نوآوری به کار گرفته اسـت. با این حال بایـد این موضوعات با دیگر زمینه‌هـای کلیدی مانند تجارت، سرمایه‌گذاری، توسـعه صنعتی، تحصیل و رقابت ادغام شود. برای مثال سـرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به جای اینکه تنها تولید را افزایش دهد، در صورتی که به همکاری گسـترده بین تکنولوژی و نوآوری بینجامد، بسیار موثرتر خواهد بود.

در ادامه گزارش آنکتاد آمده اسـت: «ایران موسسه‌هایی برای ترویج و تقویت توسـعه تکنولوژی و نوآوری ایجاد کرده است اما می‌تواند اقدامات بیشتری در این زمینه انجام دهد. برای مثال برخی موسسه‌های کلیدی بیش‌ازحد بر تولید متمرکز هستند که می‌توان تمرکز آن‌ها را به سـوی زمینه‌های دیگر مانند نوآوری هدایت کرد. البته ایران به‌تدریج در حال تغییر جهت از تمرکز بر تحقیقات و تحصیل به سوی توسعه تکنولوژیک و تاکید بیشتر بر نوآوری است. به همین دلیل است که در سال‌های اخیر تعداد قابل‌توجهی شرکت دانش‌بنیان در ایران پدید آمده‌اند که ارزش دلاری آن‌ها نیز زیاد است.»

باید به این نکته توجه کرد که شرکت‌های دانش‌بنیان نمی‌توانند به‌تنهایی اقتصاد را متحول کنند. صنایع عظیم مانند نفت و گاز، خودروسازی و فولاد نیز باید سرمایه‌گذاری‌های کلانی در بخش نوآوری‌ها انجام دهند. یکی دیگر از توصیه‌های گزارش آنکتاد نیز این است که هزینه‌های تحقیق و توسعه به ۲/۵ درصد تولید ناخالص داخلی افزایش پیدا کند و در این بین بخش خصوصی بیشتر مورد توجه باشـد. در حال حاضر این رقم زیر یک درصد است و اغلب از طریق دولت یا شرکت‌های دولتی تامین می‌شود.

مایکل لیم، یکی از اقتصاددانان آنکتاد که از نویسـندگان این گزارش است، می‌گوید:

«تحقیق و توسعه مهم است اما تنها موضوع نیست. شرکت‌های ایرانی می‌تواننـد رقابت‌پذیری خود را از طریق افزایش ظرفیت طراحی و مهارت‌های نرم‌تر و غیرفنی مانند بازاریابی و مدیریت ارتقا دهند.»

ایران برای ایجاد فضایی که در آن ابتکار و نوآوری جریان دارد، به سیسـتم‌های قوی‌تر برای حمایت از نـوآوری نیاز دارد. این هدف نیز با همکاری بیشتر بین صنعت، دانشگاه و موسسه‌های تحقیقی و تقویت فضای تجاری محقق می‌شود.

■ ارتقای رتبه تجارت الکترونیک ایران

هرچنـد در سـال‌های گذشـته رتبه ایـران در زمینـه تجارت الکترونیک خوب نبوده و روند رشـد آن بسـیار کند بوده است، گزارش آنکتاد حاکی از آن اسـت که در سال ۲۰۱۶، رتبه ایران در تجارت الکترونیک ارتقا یافته اسـت. تا دو سـال پیش رتبه ایران در فضای اقتصاد دیجیتالی از میان ۷۰ کشور ۶۹ بود اما طی سـال‌های اخیر به دنبال صدور مجـوز ارائه خدمات پهن باند اینترنت موبایل یا همان 3G و 4G دسترسـی شـهروندان به اینترنت افزایش یافته اسـت. درنتیجه در حوزه‌های مختلف بهره‌برداری بیشـتری از ایـن فضا می‌شـود. در زمینه تجارت الکترونیـک نیز بهره‌گیـری کاربران افزایـش یافته و گزارش آنکتاد در زمینه شـاخص تجارت الکترونیک حاکی از آن است که ایران با رتبه ۷۷ در میان ۱۰ کشـور برتر آسـیا و اقیانوسـیه قرار گرفته است.

این شـاخص میزان آمادگی برای تجـارت الکترونیکی در هر کشور را نشان می‌دهد و شامل چهار نشانگر است: ضریب نفوذ کاربران اینترنت، تعداد سرویس‌دهنده‌های امن به ازای هر یک میلیون نفر جمعیت، ضریب نفوذ کارت اعتباری و امتیاز قابلیت اطمینان خدمات پستی. در سال ۲۰۱۶، این شاخص برای ۱۳۷ کشـور جهان که نماینده ۹۶ درصد جمعیت جهان و ۹۹ درصد GDP جهان هستند، محاسبه شده است.

براساس رده‌بندی صورت گرفته توسط آنکتاد، لوکزامبورگ در این شـاخص رتبه اول را داراست. در بین ۱۰ کشور اول جهان نیز شـش کشور اروپایی، سه کشور از منطقه آسیا-اقیانوسیه و یک کشور از آمریکای شمالی قرار گرفته و در میان کشورهای درحال‌توسعه، سـه کشور با درآمد بالا، یعنی کره جنوبی، چین و سنگاپور پیشـتاز هستند. ایران نیز با کسب امتیاز ۴۲/۶ رتبه ۷۷ را کسب کرده است.

نمای نزدیک

> ایران از سال ۲۰۰۵ تاکنون سیاست‌های صحیحی را در زمینه علم، تکنولوژی و نوآوری به کار گرفته است. با این حال باید این موضوعات با دیگر زمینه‌های کلیدی مانند تجارت، سرمایه‌گذاری، توسعه صنعتی، تحصیل و رقابت ادغام شود. برای مثال سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به جای اینکه تنها تولید را افزایش دهد، در صورتی که به همکاری گسترده بین تکنولوژی و نوآوری بینجامد، بسیار موثرتر خواهد بود.

● در یچه ●
● منبع: المانیتور ●

سایه خشکسالی بر صنعت پسته ایران

منابع نفـت و گاز ایران و همچنیـن فرش ازجمله شاخصه‌هایی است که جهان ایران را با آن می‌شناسد اما پسته با کیفیت و مرغوب ایران نیز سال‌ها یکی از محصولات شناخته‌شده ایران بوده است. تولید پسته در ایران به قرن پنجم پیش از میلاد برمی‌گردد. در سـال ۱۳۹۴، ایران ۲۶۱ هزار تن پسـته تولید کرد که ۵۰ درصد از آن به خارج از کشـور صادر شد. بر اساس آمارهای رسـمی، ایران ۱/۲ میلیارد دلار از محل صادرات ۱۳۰ هزار تن پسته در سال گذشته درآمد کسب کرده که بزرگ‌ترین منبع درآمد این کشور در بخش کشاورزی محسوب می‌شود. پسته ایران زمانی بی‌رقیب بود و این کشور مهم‌ترین تولیدکننده پسته جهان محسوب می‌شد. استان کرمان قطب تولید طلای سـبز به شمار می‌رفت. اما این روند در سال‌های اخیر تغییر کرده است. در سال ۲۰۱۲، به دنبال کم‌آبی و اسـتفاده کنترل نشده از سفره‌های آب زیرزمینی، محصول پسـته ایران کاهش یافت و آمریکا بـرای اولین بار به بزرگ‌ترین تولیدکننده و صادرکننده پسـته جهان تبدیل شد. تغییرات آب و هوایی موجب بروز خشکسالی گسترده در ایران شده و ۸۵ درصد از سـرزمین این کشور در زمره مناطق خشک یا نیمه‌خشک طبقه‌بندی شده‌اند. کاهش متوسط بارش‌های سالیانه و کمبود آب‌های سطحی کشاورزان را ناگزیر کرده است چاه‌های بیشتری حفر کننـد و آب را با پمپ از زیرزمین به بیرون بکشـند. تقریبا نیمی از ۷۵۰ هزار پمـپ آب فعال در مزارع ایران غیرقانونی هستند و این نشان می‌دهد که چرا استفاده کنترل نشده از آب‌های زیرزمینی در بخش کشـاورزی دلیل اصلی هدررفت آب در ایران است. وضعیت در استان کرمان که ۷۰ درصد پسته کشور را تولید می‌کند ناخوشایند است. محسن جلالپور، رئیس سـابق اتاق بازرگانی ایران، از کارشناسـانی اسـت که بارها درباره خطرات متوجه تولید پسـته هشـدار داده اسـت. او ماه گذشته گفت: «صنعت پسـته کرمان بیش از ۱۰ سال دوام نخواهد آورد.» به گفته جلالپور، خشکسـالی مزارع پسته کرمان را خشک می‌کند و هر سـال ۱۲ تا ۱۵ هزار مزرعه پسته به دلیل نبود آب از بین می‌روند. صنعت پسته ایران همچنین از تحریم‌های هسته‌ای نیز آسیب دیده است. این صنعت به طور مستقیم هدف تحریم نبوده، اما فروش پسـته به بازارهای خارجی ازجمله اروپا به دلیل مشـکلات و محدودیت‌های بانکی و کشـتیرانی با مانع مواجه بوده است. با وجود موانع داخلی و خارجـی، ایران همچنان از تولیدکنندگان و صادرکننـدگان مهـم پسـته در جهان به شـمار می‌رود. پس از قرار گرفتن آمریکا در صدر فهرست تولیدکنندگان پسـته جهان در سـال ۲۰۱۲، ایران در سـال ۲۰۱۵ توانست درنتیجه دسترسی بهتر به بازارهای جهانی به دلیل لغو تحریم‌ها و کاهش تولید پسـته آمریکا جایگاه بهتری در بین صادرکنندگان پسته به دست آورد. این در حالی است که طرح‌های مختلفی از سوی دولت برای کاهش تاثیر کمبود آب اندیشیده شده که برخی از آن‌ها با موفقیت اجرایی شده‌اند. این طرح‌ها شامل مدیریت استفاده از آب برای حفظ ذخایر آبی زیرزمینی می‌شود. به‌علاوه، دولت می‌خواهد با اختصاص کمک به کشـاورزان برای تجهیز مـزارع به روش‌های آبیـاری مدرن، حفاظت از آب را در کشـور تشویق کند. بسیاری از کارشناسـان طرفدار توسـعه مزارع در مناطقی با خاک و منابع آب بهتر هستند، البته در کنار استفاده از شیوه‌های مدرن آبیاری و کشت انواع جدید پسته با مقاومت بـالا در برابر کمبود آب و آفات مختلف. به اعتقاد کارشناسان ایران می‌تواند با بهبود کیفیت پسته تولید خود را افزایش دهد ازجمله از طریق کشت بهتر و میزان صادرات آن. برداشتن محدودیت‌های گمرکی، ایجاد سـازوکارهای بانکی بـرای مرتبط ساختن تولیدکنندگان و صادرکنندگان و حمایت از صادرکنندگان برای انعقاد قراردادهای بلندمدت از دیگر اقداماتی است که می‌تواند موجب رشد بیشتر صنعت پسته ایران شود.